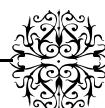

NEŞET ERTAŞ TÜRKÜLERİNİN
KAYNAKLARI ÜZERİNE

Over the Folk Songs of Neşet Ertaş

Doç. Dr. Salahaddin BEKKİ
Ahi Evran Üni. Fen-Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.
sbekki@gmail.com

ÖZ

Kırşehir türküleri söz konusu olduğunda ilk akla gelen isim merhum Neşet ErtAŞ'tır. Kırşehir türküleri üzerine yapılan çalışmalarda Neşet ErtAŞ'ın hem kaynak sahiş hem de derleyici olarak ön plana çıktığı görülmektedir.

Bu güne kadar Neşet ErtAŞ'ın ne kadar eser (TÜRKÜ) ortaya koyduğu tam olarak tespit edilememiştir. Durum böyle olmakla birlikte Neşet ErtAŞ'ın 200'ün üzerinde eserinin olduğu tahmin edilmektedir. Bu rakam, ustamalı diyebileceğimiz anonim ürünler ile Neşet ErtAŞ'ın söz ve müziğini kendisinin yaptığı eserlerin toplamından oluşmaktadır.

Kaynağı kim olursa olsun Neşet ErtAŞ'ın icra ettiği türküler, belli bir zaman sonra "Neşet ErtAŞ türkü" adıyla karşımıza çıkmaktadır.

Bu bildiride, "Neşet ErtAŞ türkü" olarak bilinen bazı türkülerin kaynakları araştırılacak ve Neşet ErtAŞ'ın repertuarında bulunan birçok türkünün "Âşık tarzı şiir geleneği" çerçevesinde üretilmiş eserlerden alınmış olunduğu görülecektir.

Anahtar Kelimler: Kırşehir türküleri, Neşet ErtAŞ, Neşet ErtAŞ türkü, abdallık geleneği.

ABSTRACT

Neşet ErtAŞ is the very first name comes to mind when we think Kırşehir folk songs. It has been observed in the studies on Kırşehir folk songs that Neşet ErtAŞ comes to the fore in terms of source person and as well as compiler.

It has not been determined how many folk songs Neşet ErtAŞ has written up to now. It is also estimated that Neşet ErtAŞ has over 200 works. This figure forms anonymous products (ustalamalı) and the works that he wrote and composed himself.

Regardless of the source, the folk songs that Neşet ErtAŞ has sung are known as "Neşet ErtAŞ Folk Songs" after a certain time.

In this paper, we will research the sources of some folk songs known as "Neşet ErtAŞ Folk Songs" and it will be seen that many of the folk songs in Neşet ErtAŞ repertoire are produced within the frame of "Âşık" style.

Key Words: Kırşehir folk songs, Neşet ErtAŞ, Neşet ErtAŞ folk songs, "abdal" tradition.

Neşet ErtAŞ ve türkü paydasında bir araya gelen sevgili dostlar,
Bu bildiride, aşağıda dökümü yapılacağı üzere yaklaşık 200 türküsü bulunan
Neşet ErtAŞ'ın kültürel anlamda beslendiği kaynaklar üzerinde durmaya çalışacağım.

Kuşkusuz, Ertaş'ın beslendiği kaynakların başında doğal bir konservatuvar olan abdallık geleneği yer alır. Bir abdal çocuğu hem de dönemin en önemli saz ve söz ustası Muharrem Ertaş'ın oğlu ve çırاغı olarak, “*başa Kırşehir ve Yozgat köyleri olmak üzere hemen hemen Orta Anadolu'nun bütün köy ve kasabalarında düğünlerde* (Tokel 23)” çalınan anonim türkü ve oyun havalarını; bunlara ek olarak da yine babasından eski hava ve ezgileri öğrendiğini söyleyebiliriz. Bu dönem Neşet Ertaş'ın sanat hayatının şekillenmeye başladığı dönemdir aynı zamanda.

Neşet Ertaş'ın ilk gençlik yılları ve sanatının olgunlaşmaya başladığı dönemler, Türk insanının radyo ve kasetçalarlarla tanıştığı yıllardır. Bu teknolojinin Türkiye'nin en ücra köşelerine kadar ulaştırılmasında Alamancıların büyük katkısı olmuştur. Radyo ve kasetçalar aracılığıyla insanlar, o güne kadar duymadıkları, bilmedikleri birçok sanatçıyı dinleme olanağı elde etmişlerdir. Neşet Ertaş da bu teknolojiden nasibini almıştır. Mahallinde öğrendiği anonim ürünler radyo vasıtıyla öğretikleri de eklenmiştir.

Neşet Ertaş'ın sanatını şekillendiren ortamlardan biri de gurbettir. O dönemin gurbeti Ankara ve İstanbul'dur. Neşet Ertaş'ın gurbete çıkışıyla hem sanatını icra ettiği ortam hem de hitap ettiği dinleyici kitlesi değişmiştir. O artık köy düğünlerinde değil, “*parfüm kokulu gazzinolarda icra-ya sanat* (Tokel 2012: 23)” eyleyen biridir. Bu dönemde, Neşet Ertaş kendi tabiriyle türküler “havalandırma”ya, besteler yapmaya başlar. Neşet Ertaş'ın o dönemde yaptığı “*bestelerin bazıları Muharrem Ertaş'tan öğrendiği ya da kendi doğarcığındaki anonim türkülerin müziklerini biraz değiştirerek onları yeni sözlerle söylemek şeklinde idi* (Tokel 2012: 29).”

Adım adım kendisini geliştiren Neşet Ertaş, artık şiirler yazıp yazdığı şiirleri bestelemeye başlamıştır. Bu arada başkalarının şiirlerini de havalandırmaya devam etmektedir.

Bayram B. Tokel'in kendisiyle yaptığı bir söyleşide de o dönemde yaptığı bestelerle ilgi olarak şunları söyler: “*Ben çok küçük yaşta şiirler yazardım kendi kendime. Bazı şiirleri pazarlarda satan tellallardan alır türküler yapardum. Bunun bir örneği de ‘Zahide’dir. Çiçekdağı’nda, oralarda uzun bir şiir olarak benim elime geçti. ‘Acem Kızı’ da böyle bir şansa sahiptir. Bu da bizim Sellî Yusuf’tan duyulan dörtlüklerdir. İki dörtlüğünü ben kendime göre havalandırdım önce...* (Tokel 2012: 184)”. Neşet Ertaş, sonra Sellî Yusuf'un şiirine kendisinden bir dörtlük ekleyerek herkesin severek dinlediği o türküyü meydana getirmiştir.

Neşet Ertaş, bu türkü bestelemeye işini de babası ve ustası Muharrem Ertaş'tan öğrenmiştir: “*Babam türkü üretendi. Bunu şundan biliyorum, okuryazarlığı kendi kendine bellemiştii, Kerem'in kitabını gözünün önüne koyardı, Karacaoğlan'ın kitabını koyardı, Dadaloğlu'nun, Pir Sultan Abdal'ın kitaplarını gözünün önüne koyardı, bunları havalandırırdı kendi kendisi, türkii olarak bozlak olarak söyleydi.*

Bir de köylerde ağit söylemişse uygun olan sözleri babama getirmişlerse onu havalandırırırdı. Üretkendi babam böyle (Tokel 2012: 192-193)."

Neşet Ertaş'ın repertuvarını incelediğimizde onun da babası gibi âşıklık geleneğinin önemli temsilcilerinden Karacaoğlan, Kerem, Dadaloğlu, Âşık Said, Âşık Veysel, Ali İzzet Özkan gibi âşıklara ait şiirleri havalandırdığını görüyoruz. Neşet Ertaş'ın böyle sözleri başkalarına; müziği / bestesi kendine ait birçok eser ortaya koyduğu bilinmesine rağmen Neşet Ertaş ve Kırşehir türküleri üzerine yapılan çalışmalarda Neşet Ertaş'ın ustamalı olarak icra ettiği birçok parçanın söz yazarı da yine Neşet Ertaş olarak kayıtlara geçmiştir. Bunun sebebinin Neşet Ertaş'ın sanatçı kişiliğinde aramak gereklidir. Burada Erol Parlak'ın şu tespitini sizinle paylaşmak istiyorum: "*Neşet Ertaş'ın en önemli özelliklerinden biri de doğaçlama giccidür. Ertaş bir eseri her çalduğunda farklı hisseder ve adeta yeniden inşa ederek bir öncekinden farklı bir esere dönüştürür. Hatta bu özellik bir eserin icrası boyunca bile hissedilir. Tekrara düşmeden, sürekli yenileyerek yaptığı doğaçlama icra, onun görkemli sanatının en önemli yönlerinden biridir.*" (Parlak 2012: 289-312) Neşet Ertaş'ın bu sanatçı yönü, sözleri başka şairlere ait olsa da onun tarafından havalandırılmış hemen her parçanın (TÜRKÜ/BOZLAK/MAYA/DEYİŞ) "Neşet Ertaş türküüsü" olarak kayda geçirilmesine ve öyle bilinir olmasına zemin hazırlamıştır.

Neşet Ertaş üzerine bugüne kadar yapılmış olan çalışmalar onun iki yönünü öne çıkarmıştır: Şairlik ve bestecilik. Neşet Ertaş'ın besteci yönü üzerine benim bir değerlendirmede bulunmam söz konusu olamaz.

Yukarıda söylediğim çerçevede "Neşet Ertaş türküleri" üzerinde tematik bir çalışma yapıldığında ortaya önemli problemler çıkacaktır. Örneklemek gerekirse, Neşet Ertaş türkülerinde "gönül" veya "felek" veya "gurbet" temi üzerine bir değerlendirme yapacaksınız ve gönül ibaresinin geçtiği şiir Karacaoğlan'a ait. O zaman sizin burada türkü metni üzerinden yaptığınız tespit Karacaoğlan'daki gönül imgesiyle ilgili olacaktır. Neşet Ertaş'ın gönlü olmayacağından eminim.

Burada Neşet Ertaş adına bağlı ne kadar eser tespit edilmiş onların bir dökümünü çıkarmak istiyorum.

Salih Turhan, Mehmet Kara, Nail Tan ve Abdullah Gündüz tarafından hazırlanan "Kırşehir Halk Müziği, Ankara, 2007" adlı eserde, "Sözlü ve Sözsiiz Kırık Havalalar" başlığı altında verilen 150 adet parçanın 97'si ile "Uzun Havalalar (Bozlaklar)" başlığı altında verilen 100 bozlaktan 46'sı olmak üzere toplam 143 türkü, Neşet Ertaş adına bağlıdır. Fatih Yağmur'un hazırladığı "Ay Dost Kırşehir Türküleri, Kırşehir, 2011" adlı kitapta ise metni verilen 415 türkü/bözlaktan 210'u Neşet Ertaş adına kayıtlı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Erol Parlak'ın geçtiğimiz mart ayında yayınladığı çalışmaya Neşet Ertaş külliyatı ile ilgili sağlıklı bilgilere ulaştığımızı düşünüyorum. Erol Parlak'ın iki cilt olarak yayınlanan çalışmasının ikinci cildi Neşet Ertaş'ın eserlerine ayrılarak büyük

ustanın ölümüne kadar yaptığı plaklar (taş plak, 45'lük ve 33'lük), kasetler ve CD'lerin bir dökümü çıkarılmıştır. Eserin ilerleyen sayfaları N. Ertaş'ın "Şiirleri (s. 307-580)" başlığını taşımaktadır. Bu bölüm, kendi içerisinde "Havalandırılmış Şiirler (s. 307-510)" ve "Havalandırılmamış Şiirler (s. 511-580)" olmak üzere iki kısma ayrılmıştır. Buradaki bilgilere göre N. Ertaş'ın kendisinin yazıp havalandıramadığı şiirlerinin sayısı 66'dır. Havalandırılmış yani türkçe/bözlük olarak listelenen eser sayısı ise 187'dir. Sayın Parlak, burada 20 parçanın söz yazarının farklı olduğunu göstermesine karşın herhangi bir açıklama getirmemiştir. Kitabına koyduğu bölüm başlığından okuyucuda, buradaki tüm türkülerin hem sözlerinin hem de ezgilerinin/bestelerinin Neşet Ertaş'a ait olduğu kanısı oluşmaktadır.

Bayram B. Tokel, Neşet Ertaş'ın okuduğu türkülerin sayısını 172 olarak verir (2012: 139-144).

Adı geçen dört çalışmada sırasıyla 143, 210, 187 ve 172 rakamları verilmektedir. Ortalama olarak 180 rakamına ulaşıyoruz. Söz konusu yaynlarda yaklaşık 180 türkünün (bözlük, deyiş, oyun havası) hem şiiri hem de müziği Neşet Ertaş'a ait olarak gösterilmektedir. TRT Türk Halk Müziği Repertuarında Neşet Ertaş adına bağlı türkçe sayısı ise 33'tür.¹ Erol Parlak, bu sayıyı (21 türkçe+27 uzun hava) 48 olarak vermektedir. (2013/II: 83) Bu türkülerden en eski tarihli olanı (Rep. Nu: 50) "Zülüf Dökülmüş Yüze" 1966'da Nida Tüfekçi tarafından kayda alınmış ve notalandırılmıştır.

Bu çalışma kapsamında Neşet Ertaş'ın repertuarının -kendi içinde farklı isimlendirilse de bözlük/maya/oyun havası gibi- en az 180 türkünden oluştuğunu söyleyebiliriz. Bu muazzam repertuarın nasıl oluştuğu ve "Neşet Ertaş türküsü" olarak bilinen eserlerin her yönyle (söz-müzik) ona ait olup olmadığı zaman zaman gündeme getirilmiştir.

Neşet Ertaş türküsü olarak bilinen fakat sözleri başka kişilere ait olan türkülerin bazıları şunlardır:

1- "Acem Kızı"

Bayram B. Tokel'in Neşet Ertaş Kitabı'nda (2012: 284), Selli Yusuf (Tellî Yusuf)'a ait gösterilen türkünün kaynağına ilişkin bir takım çalışmalar yapılmıştır.

Doğan Kaya, söz konusu türküyle ilgili olarak Sarıkamışlı Âşık Cananî ve Elbistanlı Hüseyin'in aynı ayaklarla söylemiş çok sayıda dizesi örtüsen şiirlerinden bahseder. Ona göre şiir, Elbistanlı Hüseyin'e aittir ve Cananî bir vesile ile duyduğu şiir üzerinde bazı değişiklikler yaparak yeniden kurmuştur. (Kaya:http://www.dogankaya.com/fotograf/turkulerdeki_yanlisliklar.pdf)

¹ TRT THM Repertuarında Neşet Ertaş adına kayıtlı olanların numaraları şöyledir: 50, 113, 132, 574, 1273, 1660, 1749, 1824, 1852, 1985, 2099, 2251, 2454, 3251, 3516, 3534, 3542, 3611, 3613, 3620, 3717, 3731, 3766, 4047, 4082, 4132, 4141, 4167, 4169, 4170, 4201, 4259, 4441.

TRT THM Repertuar kayıtlarında (1398 numara ile), bu türkünün Çekiç Ali'den Osman Özdeksi tarafından derlendiği bilgisi bulunmaktadır.

Emir Kalkan, bu şìiri yedi dörtlük olarak Cananî adına yayınlamıştır. (Kalkan 1991: 278-279) Halil Atılgan da bu türkünün kaynağının Mehmet Gökalp'ten hareketle asıl adı Ahmet Çelik olan Karşılı Âşık Cananî'ye ait olduğunu söyler. (Atılgan 2003: 98)

Erman Artun, Âşık Feymani'den derlediği bilgiler ışığında son derece popüler olan "Acem Kızı" türküsünün doğuş hikâyesi ile dokuz dörtlükten oluşan şìiri Âşık Hüseyin'e ait olarak kayda geçirir. (Artun: http://turkoloji.cu.edu.tr/HALK%20EDEBİYATI/erman_artun_asik_huseyin_arastirmalarina_katkilar_1.pdf)

MESAM kayıtlarında ise Neşet Ertaş, bu türkünün bestecisi yani müziğini yapan kişi olarak geçmektedir.

Acem Kızı

Çırpinıp da şanovaya çıkışınca
Eğlen şanovada kal Acem kızı
Uğrun uğrun kaş altından bakarken
Can telef ediyor gül Acem kızı

Seni saran oğlan neylesin malı
Yumdukça gözünden döker mercanı
Burnu fındık ağızı kahve fincanı
Şeker mi şerbet mi bal Acem kızı

Avrupa kurban olsun kara kaşına
İngiliz Fransız değilmez dösüne
Amerika Belçika düşmüş peşine
Bir de Alman kurban bil Acem kızı (Tokel 2012: 284)

2- "Seher Vakti Çaldım Yârin Kapısın"

TRT THM Repertuarında 132 numara ile kayıtlı olan türkü Nida Tüfekçi, Neşet Ertaş'tan derlemiş ve notaya almıştır. Türkünün sözleri Şarkışlalı Âgâhî'ye aittir. Neşet Ertaş'ın "Âgâhî"yi "gâhi" okumasından kaynaklanan bir hata ile türkü, Repertuar kayıtlarına böyle geçmiştir. Bayram B. Tokel, bu türkünün sözlerinin Âgâhî'ye ait olduğunu "Neşet Ertaş Kitabı"nda göstermiştir. (2012: 289) Erol Parlak'ta da aynı bilgi mevcuttur. (2013/II: 470-471)

Neşet Ertaş, Âgâhî'nin şiirine,

*"Aslanum eller eller
Kokuyor güller güller
Ne bilsin eller eller
Perişan hallerimi"*

dizelerinden oluşan bir bağlantı eklemiş, şiirin sözlerinde de bir takım değişiklikler yaparak herkesin severek dinlediği bir türkü haline getirmiştir:

Seher vakti çaldım yârin kapısın (Aman aman aman)
Baktım yârin kapıları sürmeli (Aman aman aman)
Boş bulmadım otağının yapısın (Aman aman aman)
Çıkageldi bir gözleri sürmeli

*Aslanum eller eller
Kokuyor güller güller
Ne bilsin eller eller
Perişan halleri ey*

Hep gönüller muradıdır aşığın (Aman aman aman)
Nöbetin bekliyen alır keşigin (Aman aman aman)
Beklemeli o sultanın eşiğin (Aman aman aman)
Günde yüz bin kere yüzler sürmeli

*Aslanum eller eller
Kokuyor güller güller
Ne bilsin eller eller
Perişan halleri ey*

Açırdım kapıyı girdim içeri (Aman aman aman)
Aklımı başından aldı o peri (Aman aman aman)
Dedim sende buldum halis gevheri (Aman aman aman)
Dedi yok yok bir mehenge sürmeli

*Aslanum eller eller
Kokuyor güller güller
Ne bilsin eller eller
Perişan halleri ey*

Gahi karıştırır kanı yaşı ile (Aman aman aman)
Hak bulunmaz hayal ile düş ile (Aman aman aman)
Yetilmez menzile bu gidiş ile (Aman aman aman)
Hemen aşk atına binip sürmeli

*Aslanum eller eller
Kokuyor güller güller
Ne bilsin eller eller
Perişan halleri (TRT THM Rep. 132)*

2a- Âgâhî'nin şiiri:

Seher vakti çaldım yârin kapısın
Baktım yârin kapıları sürmeli
Boş bulmadım otağının yapısın
Çıkageldi bir gözleri sürmeli

Açıtdımdı kapıyı girdim içeri
Aklimı başından aldı bir peri
Dedim sende buldum halis gevheri
Dedi yok yok bir mihenge sürmeli

Dedim ki ne kadar yüzümden bezdin
Etim kebab edip derimi yüzdün
Âşık katletmeye silah mı dizdin
Martinle mavzeri birden sürmeli

Dedim hiç yapı yok senin yanında
Oynanılmaz organında ipinde
Ölenece bekleyim mi kapında
Dedi yok yok seni burdan sürmeli

Bu kevn ü mekânı tuttu ışığın
Nöbetin bekleyen alır keşigin
Beklemeli o sultanın eşigin
Günde yüz bin kere yüzler sürmeli

Agâhî karıştır kanı yaşı ile
Hak bulunmaz hayâl ile düş ile
Eremen menzile bu gidiş ile
Hemen aşk atına binip sürmeli (Kaya 2009: 29)

3- “Gova Gova İndirdiler Yazıya”

Sözleri Âşık Kerem'e ait olan ve ilk derlemesi Dârû'l-Elhan tarafından Niğdeli Ahmet Hulusi'den kayda geçirilen (1928) türkünün TRT THM Repertuarında iki kaydı vardır. 1470 numara ile Gaziantep türküleri içerisinde yer alan metin, Fazıl Muhsinoğlu ve Ayfer Ünlü'den Nida Tüfekçi, Ahmet Yamacı ve D. Yazıcıoğlu tarafından derlenmiş ve Nida Tüfekçi tarafından notaya alınmıştır. 2099 repertuar numarasıyla Kırşehir türküleri arasında görülen türkünün Neşet Ertaş'tan TRT Ankara Radyosu THM Müdürlüğü tarafından derlendiği (1978) ve Yücel Paşmakçı tarafından notaya aldığı kayıtlıdır. Fatih Yağmur da bu türküyü Neşet Ertaş'a ait olarak göstermekle birlikte kitabına “Kerem” mahlasının geçtiği bir de üçlü eklemiştir

(2011: 83). Âşık Kerem tarafından altı dörtlük olarak söylenen koşma, yukarıda da söylendiği gibi 1928 yılında Niğdeli Ahmet Hulusi'den üç dörtlük olarak derlenip kayda geçirilmiştir. Bu şiir, Neşet Ertaş eliyle Türkiye dönüştürülürken önce dörtlük tarzı değiştirilerek bentler üç dizeli hale getirilmiş ve üç dizeden oluşan bentlere iki dizelik bağlantı eklenmiştir:

3a-Neşet Ertaş metni:

Gova gova indirdiler yazıya	Aman aman
Dut ettiler al kınalı taziya (algın ala taziya)	
İş başa düşünce bakmaz guzuya	Aman aman
<i>Gaç guzulu ceylan saç avci geldi</i>	
<i>Avcılar elinden saç guzun aldı</i>	
Zalım avcı düşmüş gelir izine	Aman aman
Al kanlar akıtmış iki dizine	
Mor sinekler konmuş ahu (iki) gözüne	Aman aman
<i>Gaç guzulu ceylan saç avci geldi</i>	
<i>Avcılar elinden saç guzun aldı</i> (TRT THM Rep. Nu: 2099)	

Erol Parlak'ın çalışmasında da bu şiirin sahibi Âşık Kerem olarak kayıtlıdır.
(2013/II: 448)

3b- Gaziantep metni:

Kova kova endirdiler yazıya
Tut ettiler al kınalı taziya
İş başa düşünce bakma kuzuya
Kaç kuzulu ceylan yad avcı geldi
Avcı düşmüş şu ceylanın izine
Al kanları akmiş iki dizine
Mor sinekler konmuş ala gözüne
Kaç kuzulu ceylan yad avcı geldi

Süre süre endirdiler dağlardan
Mor sümbüllü bahçelerden bağlardan
Kaç kuzulu ceylan yad avcı geldi (TRT THM Rep.Nu: 1470)

3c-Niğdeli Ahmet Hulusi'den kayda geçirilen (1928) Dârü'l-Elhan metni:

Kova kova indirdiler yazıya
Tut ettiler al kınalı taziya
İş başa düşünce bakma kuzuya
Kaç kuzulu ceylan kaç avcı geldi

Neyin düştü şu ceylanın izine
Kurşun dejmiş al kan saçar gözüne
Mor sinekler konmuş elâ gözüne
Kaç kuzulu ceylan kaç avcı geldi

Ceylanların arasında olur kuzusu
Koç yiğidin altından olur yazısı
Meme mi ister hey ananın kuzusu
Kaç kuzulu ceylan kaç avcı geldi (Atılgan 2003: 103)

3d- Türkiye kaynaklık eden Âşık Kerem'in koşması:

Sürü sürü avcu dağdan indirmiş
Kaç kuzulu ceylan kaç avcu geldi
Zalim avcu vurmuş seni sindirmiş
Kaç kuzulu ceylan yâd avcu geldi

Şogin Deresi'nden indi sürüsü
Sürüden ayrılmış onun birisi
Avcular post etmiş nazik derisi
Kaç kuzulu ceylan yâd avcu geldi

Zalim avcu düşmüş gelir izine
Alkanın akıtmış iki dizine
Mor sinekler konmuş elâ gözüne
Kaç kuzulu ceylan yâd avcu geldi

Böyle m'olur avcıların töresi
Koltuğundan vurmuş sizler yarası
Hekime göstermiş yoktur çaresi
Kaç kuzulu ceylan yâd avcu geldi

Kova kova indirdiler yazıya
Tut ettiler al kanatlı taziya
İş başa düşünce bakmaz kuzuya
Kaç kuzulu ceylan yâd avcu geldi

Süre süre indirdiler dağlardan
Mor sümbüllü bahçalardan bağlardan
Kerem eder şu geçtiğim yollardan
Kaç kuzulu ceylan yâd avcu geldi (Atılgan 2003:106)

4- “Ahu Gözlerini Sevdiğim Dilber”

Sözleri Karacaoğlan'a ait olan bu türkü, TRT THM Rep. 2251 numarada kayıtlı olup kaynak kişi Neşet Ertaş olarak geçmektedir. Tamamı kaynaklarda dört dörtlük olarak geçen Karacaoğlan'ın koşması (Sakaoğlu 2004. 511), Neşet Ertaş tarafından üç dörtlük olarak okunmuş, Karacaoğlan'ın söylediği ikinci dörtlüğün üçüncü dizesi (Öksüzüm garibim bana yazicktır), de son dörtlüğün üçüncü dizesine alınarak orada geçen “garip” kelimesi Neşet Ertaş’ın mahlasını karşılar hale getirilmiştir. (Atılgan 2003: 107-108)

4a- Neşet Ertaş metni:

Ahu gözlerini sevdiğim dilber
Sana bir sözüm var diyemiyorum
Bilmem deli miyim mecnun gezerim
Sırrımı ellere veremiyorum (Derdimi ellere diyemiyorum)

Helal olsun al yanaktan aldığım
El uzatıp gonca gülün derdiğim
İnce belini tatlı dilini sevdiğim
Kırılsın kollarım duramıyorum (saramıyorum)

Al yanaktan aldığım (aldığım) azıktır
Tarama zülfünü gönlüm bozuktur
Öksüzüm garibim bana yazicktır
Destursuz yanına varamıyorum (TRT THM Rep. Nu: 2251)

4b- Karacaoğlan’ım koşması:

Alagözlerini sevdiğim dilber
Sana bir sözüm var diyemiyorum
Bilmem deli miyim mecnun gezerim
Sırrımı yadlara veremiyorum

Ak memeden emdiceğim azıktır
Tarama zülfünü gönlüm bozuktur
Öksüzüm garibim bana yazicktır
Destursuz koynuna giremiyorum

Helâl olsun al yanaktan emdiğim
El uzatıp gonca gülün derdiğim
İnce belin usul boyun sardığım
Alişmiş kollarım duramıyorum

Karac’Oğlan der ki Hasanpaşalı
Aşk sevdası gönlümüzden taşalı
Sen gibi güzele gönlüm düşeli
Uyuyup uykuya kanamıyorum (Sakaoğlu 2004: 511)

5- “Mühür Gözlüm”

TRT Repertuarına alınmadığı halde TRT Radyolarında sıkça çalınmış türkülerden biri de sözleri Şarkışlalı Ali İzzet Özkan (1902-1981)’ait olan “Mühür Gözlüm”dür. Bu türkünün MESAM, kayıtlarına göre bestesi/müziği Neşet Ertaş'a aittir. Erol Parlak da şiiri Âşık Ali İzzet Özkan'a ait olarak gösterir. (2013/II: 452)

Mühür Gözlüm

Mühür gözlüm seni elden
Sakinirim kiskanirim
Yağan kardan esen yelden
Sakinirim kiskanirim (Hey)

Havadaki turnalardan
Su içtiğin kurnalardan
Giyindiğin urbalardan
Sakinirim kiskanirim (Hey)

Beşikte yatan kuzundan
Hem oğlundan hem kızından
Ben seni senin gözünden
Sakinirim kiskanirim (Hey)

Al’İzzetî oncalardan
Takındığın goncalardan
Yerdeki karıncalardan
Sakinirim kiskanirim (Hey) (Tokel 2012: 300)²

6- “Güzele Bakması Sevaptır Derler”

Ali İzzet Özkan'a ait olan ve onun plağa okuduğu bu parça da Neşet Ertaş türküsi olarak bilinmektedir. (Turhan vd. s. 190; Yağmur 2011: 121) İlhan Başgöz'ün hazırladığı “Âşık Ali İzzet Özkan (s. 185)” kitabında beş dörtlük olarak verilen metin, Neşet Ertaş tarafından Ali İzzet mahlası da zikredilerek havalandırılan/icra edilen

² Bu türkü ile ilgi açılan tazminat davası ve verilen karar için bk. <http://www.hurriyet.com.tr/kultur-sanat/haber/22676841.asp> (ET: 25 Şubat 2013)

bu türkü, Salih Turhan ve Fatih Yağmur tarafından Kırşehir, hususen de Neşet Ertaş türküsü olarak kayda geçirilirken Erol Parlak bu türküyü kitabına almamıştır. (Burada Neşet Ertaş'ın okuduğu her türküyü ona mal etme hastalığının/meylinin bir örneğini görüyoruz.)

Âşık Ali İzzet Özkan'ın koşması:

Güzele bakması çok sevap derler
Güzellere güzel bakmak güzeldir
Güzel yâr sevenler cennetlik olur
Güzel ile sohbet etmek güzeldir

Güzelim gün doğar güzel kaşında
Güzelin inci var güzel döşünde
Güzel ile güzel sofra başında
Güzel güzel lokma yemek güzeldir

Güzelin nur damlar yanaklarından
Güzelin bal akar dudaklarından
Güzelin güzel tut parmaklarından
Güzellere hizmet etmek güzeldir

Güzel ile güzel gezmek ne güzel
Güzel adım güzel yazmak ne güzel
Güzel ile bade süzmek ne güzel
Güzelin elinden öpmek güzeldir.

Güzellere bakan gözler ağrımaz
Güzel seven ölü amma çürümez
Al'İzzetî güzellerden farımaز
Güzelleri candan sevmek güzeldir (Başgöz 1994: 185)

7- “Bir Ayrılık Bir Yoksulluk Bir Ölüm”

Kırşehir türkülerı arasında “Gele Gele Geldik Bu Kara Taşa”, başlığıyla karşımıza çıkan türkünün kaynak kişi ve derleyeni olarak Neşet Ertaş ismi geçiyor (Turhan vd. 2007: 175-176). TRT THM Repertuvarında 701 numarayla kayıtlı olan “Gele Gele Geldik” adlı türkünün künye bilgileri ise şöyledir: Kaynak kişi: Mukim Tahir (Urfalı), derleyen ve notالayan Muzaffer Sarisözen. Derleme tarihi 24/6/1948.

7a- Mukim Tahir metni:

Gele gele geldik bir kara taşa
Yazılanlar gelir sağ olan başa *Aman efendim*
Bizi hasret koyar kavim kardeşe
Bir ayrılık bir yoksulluk bir ölüm *Aman efendim*

Nice sultanları tahttan indirir
Nicesinin gül benzini soldurur *Aman efendim*
Niceleri dönmez yola gönderir
Bir ayrılık bir yoksulluk bir ölüm *Aman efendim* (TRT THM Rep. 701)

7b- Neşet Ertaş metni:

Gele gele geldik bu kara taşa
Yazılan gelir sağ olan başa
Bizi hasret koyar kavim kardaşa
Bir ayrılık bir yoksulluk bir ölüm *Aman³ oy*

Nice sultanları tahttan indirir
Nicesinin gül benzini soldurur
Niceleri dönmez yola gönderir
Bir ayrılık bir yoksulluk bir ölüm *Aman³ oy*

Karac'oğlan der ki konduk göçülmmez
Acıdır ecel şerbeti içilmez
Üç derdim var birbirinden seçilmez
Bir ayrılık bir yoksulluk bir ölüm *Aman³ oy* (Turhan vd. 2007: 175-176)

Son dörtlük Repertuvar kayıtlarında yoktur. Fatih Yağmur'un hazırladığı Kırşehir Türküleri kitabında, birinci dörtlüğün ilk üç dizesi farklıdır: "Bakılmaz mı gözden dökülen yaşa / Gör ki neler gelmiş bu garip başa / Bizi hasret etti kavim kardeşe". Son dörtlük aynı şekilde verilmiştir. (Yağmur 2011: 149) Youtube'de birçok kaydı bulunan türkü, Erol Parlak yayınında bulunmamaktadır.

7c- Bir Ayrılık Bir Yoksuzluk Biri De Ölüm

Bakılmaz mı gözden dökülen yaşa
Gör ki neler geldi o garip başa (Aman)
Hasret etti bizi gavuma gardaşa
Bir ayrılık bir yoksuzluk biri de ölüm

Nice sultanları tahttan endirir
Nicesinin gül benzini soldurur (Aman)
Nicesini gelmez yola gönderir

Bir ayrılık bir yoksuzluk biri de ölüm (Harbiye Cemil Topuzlu Açık Hava Tiyatrosu Konseri (2000)' kaydından deşifre edilmiştir.)

7d- Türkünün sözleri Karacaoğlan'ın şu koşmasına dayanır:

Vara vara yardım ol kara taşa
Hasret etti beni kavim kardaşa
Sebeb ne gözden akan kanlı yaşa
Bir ayrılık bir yoksulluk bir ölüm

Nice sultanları tahttan indirdi
Nicesinin gül benzini soldurdu
Nicelerin gelmez yola gönderdi
Bir ayrılık bir yoksulluk bir ölüm

Karac'oğlan der ki kondum göçülmeyez
Acıdır ecel şerbeti içilmeyez
Üç derdim var birbirinden seçilmeyez
Bir ayrılık bir yoksulluk bir ölüm (Sakaoğlu 2004: 513-514)

Şiir, Garip Âşık tapşırmasıyla Niğdeli Ali Ercan tarafından türkü formunda bir kez daha bestelenmiştir. (Tan 2012: 119-125) Ali Ercan, bestelediği şiirin gerçek şairinin kim olduğunu bilmemiş olacak ya da Neşet Ertaş'tan etkilenmeyle şiiri ona mal edecektir.

Bu şiir, Karacaoğlan'ın sözleri esas alınmak üzere “Ersen ve Dadaşlar” müzik grubu tarafından “pop müzik” tarzında düzenlenip dinleyiciye sunulmuştur. (http://www.youtube.com/watch?v=g_auYIXBD6k)

Göründüğü üzere Neşet Ertaş’ın kullandığı sözler, TRT THM Repertuvarındaki sözlere çok yakındır. Muhtemel ki, N. Ertaş, radyodan dinlediği türküyü kendi sanat üslubunda işleyip ayrı bir tatta halka sunmuştur. (Tan 2012: 119-125)

8- “Kızılırmak Can İncitme Sen Bugün”

Cahit Obruk tarafından hazırlanan Âşık Said kitabında dört dörtlük olarak verilen koşma, Neşet Ertaş tarafından üç dörtlük olarak okunmuş ve TRT THM Repertuvarına böylece geçmiştir:

Gızılırmak can incitme sen bugün
Mübarek günlerde sel bayram eder
Kitabın gavlince dağlar al geymiş
Girişmiş çiçeğe çöl bayram eder

Bülbül ile saka hep uçan guşlar
Gece bu aylarda figana başlar

Eser yel eğilir dallar ağaçlar
Mübarek günlerde dal bayram eder

Yavru şahin bir kekliği salaklar³
Bugünlerde kabul olur dilekler
Cennette hûriler gökte melekler
Sevinir mahlûkat kul bayram eder (TRT THM Rep. Nu: 1852)

9- “Zahide’m”

Neşet Ertaş tarafından plaşa okunan ve oldukça sevilen uzun havalardan biri de “Zahide’m”dir. Sözleri Arap Mustafa’ya ait olan bu türkünün birçok kaynakta Neşet Ertaş adına kayıtlı olduğu görülmektedir. (Atılgan 2003: 102-104, Yağmur 2011: 449-452) 13 dörtlükten oluşan uzunca şiirin iki dörtlüğü Neşet Ertaş tarafından havalandırılmış ve meşhur edilmiştir. TRT THM Repertuarında bu adla bir türkü bulunmamaktadır. MESAM’da besteci ve söz yazarı Koç Hasım olan “Zahide” adlı bir parça bulunmaktadır. Bu sempozyum kapsamında Koray Öcalan, Zahide türküsü ve Arap Mustafa ile ilgi birtakım yeni bilgileri paylaşmıştır.

10- “Gönül Dağı”

Neşet Ertaş deyince ilk akla gelen türkülerden “Gönül Dağı”. Bir bant kaydından TRT THM Repertuarına kazandırılmıştır (Rep. Nu: 3717). Mahmut Erdal, bu türkünün söz ve müzik olarak Mahzuni Şerif’e ait olduğunu ve Mahzuni’nin bu türküyü uzun zaman “pir oy pir oy” diye okuduğunu daha sonra N. Ertaş’ın şiiri ele alıp yeni bir müzik ve “yar oy yar oy” nakaratıyla okuduğunu söyler. (Erdal 1998: 62)

10a- Mahzuni Şerif’in İlk okuduğu metin

Ben canandan ayrı kaldım kalalı
Akar gözüm yaşı sel gizli gizli
Senin ile ikrar verdik ezeli
Kimseler duymasın gel gizli gizli

Hey yolcu destursuz bağa girilmez
Kadir bilmeyene kıymet verilmez
Her sazin döşüne pençe vurulmaz
İncedir kırılır tel gizli gizli

3 Salakla-: üzerine atılma, saldırıma, yakalmaya çalışma.

İnan ey cananım belim büküldü
Farkına varmadan ömrüm söküldü
Deprem yok da neden evim yıkıldı
Bu işte bir yaman el gizli gizli

Bıçare Mahzuni yanar inlerim
Feryat eder feryadımı dinlerim
Dosttan ayrı düşüm yanar inlerim
Dakikam içinde yol gizli gizli (Aktaş 2000: 175)

10b- Mahzuni Şerif'in tadir edip okuduğu metin

Ben o dosttan ayrı gezdim ağlarım
Akar gözlerimden sel gizli gizli
Senin ile ikrar verdik ezeli
Kimseler görmeden gel gizli gizli *Pir oy pir oy*

İnan ey cananım belim büküldü
Farkına varmadan ömrüm söküldü
Deprem yok da neden evim yıkıldı
Bu işte bir yaman el gizli gizli *Pir oy pir oy*

Mahzuni Şerif' im yanar inlerim
Feryat eder geri kendim dinlerim
Yârden ayrı kaldım geçmez günlerim
Dakikam içinde yıl gizli gizli *Pir oy pir oy* (Erdal 1998: 62)

10c- Neşet Ertaş metni

Gönül dağı yağmur boran olunca
Ahar can özümden sel gizli gizli
Bir tenhada can cananı bulunca
Sinamı yaralar (yâr oy³) dil gizli gizli

Dost elinden gel olmazsa varılmaz
Rızasız bahçanın gülü derilmez
Kalpten kalbe bir yol vardır görülmez
Gönülden gönüle (gider yâr oy³) yol gizli gizli

Seher vakti garip (garip) bülbül öterken
Kirpiklerin ohu (yar yar) cana batarken
Cümle âlem uyhusunda yatarken
Kimseler görmeden (yâr oy³) gel gizli gizli (TRT THM Rep. 3717)

Sonuç

Sayın başkan kıymetli dinleyiciler,

Yukarıda sözleri başkalarına müziği Neşet Ertaş'a ait olarak sıralanan türkülerin kaynağının ağırlıklı olarak âşıklar ve âşık edebiyatı olduğu görülmektedir. Âşıklardan da Karacaoğlan'ın Neşet Ertaş türkülerinin birincil kaynağını oluşturduğunu söyleyebiliriz. Karacaoğlan ile Neşet Ertaş arasında yaklaşık üç asırlık bir zaman dilimi vardır. Bu boşluk, Dadaloğlu, Toklumenli Âşık Said, Âşık Seyfullah ve babası Muharrem Ertaş ve daha adını bilemediğimiz birçok sanatkâr tarafından doldurulmuştur.

Neşet Ertaş, babası gibi eski âşıkların şiirlerini kendi sanat anlayışı çerçevesinde besteleyip yeniden üretmiştir. Bu yönyle Neşet Ertaş geleneği yenilemiş kendi deyimiyle türkülerin ömrünü uzatmıştır. Haliyle ömrünü uzattığı her türk, sözleri kime ait olursa olsun bu gün karşımıza “*Neşet Ertaş türküsi*” olarak çıkmaktadır.

KAYNAKLAR

AKTAŞ, A. İhsan (2000), *Anadoluyu Kucaklayan Ozan Mahzuni Şerif*, 3. bs. Takav Matbaacılık, Ankara.

ARTUN, Erman, “Âşık Hüseyin Araştırmalarına Katkılar 1-Âşık Hüseyin'den Güzellere Hikâyeli Türküler-”, http://turkoloji.cu.edu.tr/HALK%20EDEBIYATI/Erman-artunashuseyin_arastirmalarina_katkilar_1.pdf

ATILGAN, Halil (2003), *Türkülerin İsyani / Söz Yanlışlıklar-Sakatlıklar-Haksız Sahiplenmeler*, Akçağ Yayımları, Ankara.

BAŞŞGÖZ, İlhan (1994), *Âşık Ali İzzet Özkan*, 2. bs. Indiana Üniversitesi Türkçe Program Yayınları / Pan Yayıncılık, İstanbul.

ERDAL, Mahmut (1998), *Bir Ozanın Kaleminden*, 4. bs. Sistem Ofset, İstanbul.

GÖRKEM, İsmail (2006), *Yeni Bilgiler Işığında Dadaloğlu Büttün Şiirleri*, E Yayımları, İstanbul.

KALKAN, Emir (1991), *XX. Yüzyıl Türk Halk Şairleri Antolojisi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

KAYA, Doğan (2001), “Türkülerin Derlenmesinde Kayda Geçirilmesinde ve İcra Edilmelerinde Yapılan Yanlışlıklar”, (http://www.dogankaya.com/fotografl/turkulerdeki_yanlisliklar.pdf) (ET: 05/01/2013)

KAYA, Doğan (2009), *Şarkışlalı Âğâhî*, Vilâyet Kitabevi, Sivas.

OBRUK, Cahit (1983), *Kırşehirli Âşık Said*, Ulus Matbaası, Ankara.

- PARLAK, Erol (2012), “Anadolu Türkmen Müzik Sanatında Bir Abdal Deha: Neşet Ertaş”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, S. 61 (Bahar), s. 289-312.
- PARLAK, Erol (2013), *Garip Bülbül Neşet Ertaş / Hayatı-Sanatı-Eserleri 1, 2*, Demos Yayınları, İstanbul.
- SAKAOĞLU, Saim (2004), *Karaca Oğlan*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- TAN, Nail (2012), “Bir Ayrılık, Bir Yoksulluk, Bir Ölüm’ Redifli Şiir Üzerine”, *Türk Halk Edebiyatı Dediğin Bir Sarp Kale*, Kültür Ajans Yayınları, Ankara, s. 119-125.
- TOKEL, Bayram Bilge (2012), *Neşet Ertaş Kitabı*, Kapı Yayınları, İstanbul.
- YAĞMUR, Fatih (2011), *Ay Dost Kırşehir Türküleri*, Kırşehir Belediyesi Yayınları, Yyy.

